

KANDIDAT

9219

PRØVE

NO-156 1 Norsk for barnetrinnet 2

Emnekode	NO-156
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	07.12.2018 09:00
Sluttid	07.12.2018 15:00
Sensurfrist	29.12.2018 00:59
PDF opprettet	29.11.2019 14:25
Opprettet av	Digital Eksamen

✓ NO-156, generell informasjon

Emnekode: NO-156

Emnenavn: Norsk for barnetrinnet 2

Dato: 07.12.18

Varighet: 6 timer

Tillatte hjelpemidler: Ingen

Målform: Bokmål

Merknader: Besvar EN av tre oppgaver

Det forekommer av og til spørsmål om bruk av eksamensbesvarelser til undervisnings- og læringsformål. Universitetet trenger kandidatens tillatelse til at besvarelsen kan benyttes til dette. Besvarelsen vil være anonym.

Tillater du at din eksamensbesvarelse blir brukt til slikt formål?

Velg et alternativ

Ja

Nei

Besvart.

1 NO-156 H-18 svarside, besvar en av tre oppgaver

Skriv en (1) av disse oppgavene.

Oppgave 1

Hva kjennetegner fantastisk litteratur? Ta utgangspunkt i et fritt valgt verk fra pensum og drøft hvordan det fantastiske kommer fram der. Dra inn relevant teori og begrunn valg av både verk og perspektiv. Diskuter deretter i hvilken grad verket kan inngå i en relevant undervisningssammenheng på mellomtrinnet.

eller

Oppgave 2

Hvordan kan skjønnlitteratur belyse andres livsverdener? Ta utgangspunkt i et fritt valgt verk fra pensum og drøft hvordan dette kommer til uttrykk i det valgte verket. Dra inn relevant teori og begrunn valg av både verk og perspektiv. Diskuter deretter i hvilken grad verket kan inngå i en relevant undervisningssammenheng på mellomtrinnet.

eller

Oppgave 3

Hva er kulturmøte? Ta utgangspunkt i et fritt valgt verk fra pensum og drøft hvordan verket belyser den aktuelle tematikken. Diskuter deretter i hvilken grad det verket du har valgt egner seg til å belyse kulturelle forskjeller i en relevant undervisningssammenheng på mellomtrinnet. Dra inn relevant teori, og begrunn valgt perspektiv.

Lykke til!

Skriv ditt svar her...

Oppgave 1.

Først i denne oppgaven vil jeg presenter og definere hva som er fantasy, og litt om de ulike kategoriene eller undersjangerne man finner i denne sjangeren. Jeg vil også presentere hvordan mange tekster innenfor fantasysjangeren er bygd opp og strukturert. Deretter vil jeg ta for meg verket *Skammarens dotter*, og se på hvordan det fantastiske kommer til uttrykk i den. Til slutt vil jeg drøfte hvordan verket egner seg i undervisningssammenheng på mellomtrinnet.

Fantasy er betegnelsen på en litterær sjanger. Fantastikk på sin side er ikke nødvendigvis fantasy, men heller litterære elementer eller virkemidler som forfatter kan bruke i tekstene sine. Fantasy som sjanger inneholder derimot alltid fantastiske elementer. Skjønnlitteratur generelt handler om å skape en verden som vi kan se for oss, men som er fiktiv, mens fantasy skiller seg ut som sjanger fordi der skapes noe som umulig kunne skjedd i vår virkelige verden. Fantasy handler om at de normene og tankene vi har om ytre sannheter i vår verden brytes.

Fantasy kan være vanskelig å definere på en presis måte ettersom det finnes mange ulike grader og hver tekst i seg selv er unik i plasseringen i dette sjangerlandskapet. Det er derfor blitt utarbeidet ulike kategorier hvor en kan forsøke å plassere de ulike tekstene. En grov hovedinndeling handler om high-fantasy og low-fantasy. High-fantasy er tekster der hovedhandlingen foregår i en sekundær verden. En verden som er skapt av forfatter, og som bryter med våre tanker om ytre sannheter. *Ringenes herre* er et eksempel på en slik tekst der forfatteren har skapt en helt egen verden helt ned til de minst detaljene. I low-fantasy foregår ofte handlingen i vår primære verden, men inneholder fantastiske elementer som bryter med det realistiske. Innenfor low-fantasy kan man også snakke om "det fantastiske i det realistiske", eller begreper som magisk realisme. Kjente tekster som kan kategoriseres som low-fantasy er f.eks. *Pippi Langstrømpe* og *Karlson på taket*.

En annen måte å kategorisere ulike verk innenfor fantasysjangeren er som portal og oppdragsfantasy, innforståttfantasy, inntrengerfantasy og

terskelfantasy. Disse tar utgangspunkt i en eksempeltekst slik at man skal kunne plassere sin tekst nærmest mulig eksempelteksten. Som sagt er alle verk i seg selv unike, og kategorier er nødt til å favne litt bredt for at man skal kunne plassere dem. Portal og oppdragsfantasy er nok den mest "stereotypiske". Her plasseres tekster hvor helten har et oppdrag, og hvor handling foregår i sekundær verden, eller ved en reise fra primær verden til sekundær, gjennom en magisk passasje. Eksempelteksten her er *Ringenes herre*, men også fortellingene om *Harry Potter* har mange kjennetegn som gjør at den kan plasseres her. Innforståttfantasy handler om at fantastiske elementer er en del av hverdagslivet, men at det ikke reageres på av karakterene i teksten. Inntrengerfantasy er når det magiske trenger inn i vår primære verden. Her er *Harry Potter* også en god eksempeltekst ettersom han egentlig lever i primær verden med forholdsvis "vanlig" familieliv hvor ingen andre har magiske evner. Så blir han hentet til Galtvort, og flere steder i serien ser vi at det magiske trenger seg inn i familiens hverdagslige liv. Terskelfantasy er en kategori som få verk faller inn under.

Fantasyfortellinger kan også klassifiseres som heroisk, non-sense og mystiske-landfortellinger. Her har vi henholdsvis eksempler som *Harry Potter*, *Alice in Wonderland* og *Ole Brumm*. Den heroiske fantasyfortellingen handler kort sagt om helten eller heltinnen som klarer sitt oppdrag og redder verden fra noe ondt. Jo yngre den impliserte leser er, jo mer flat og idealisert er som regel også helten/heltinnen. Non-sensfortellinger kan utspille seg i flere verdner, men ofte i en mundus inversus, der alt er snudd på hodet.

Karnevalistiske elementer, hvor en leker med konvensjoner om regler, normer og språk, er vanlig i disse fortellingene. Mystiske-landfortellinger utspiller seg ofte kun i en sekundær verden og tar for seg mystiske skapninger eller levendegjøring av dyr og gjenstander. Disse fortellingene kan også ta for seg dypere eksistensielle, etiske eller psykologiske spørsmål enn de uttrykker ved første øyenkast, som f.eks. i *Ole Brumm* der hvert av dyrene kan tillegges det vi i dag vil kalle ulike mentale diagnoser.

Det kan være krevende å plassere og definere ulike tekster innenfor fantasysjangeren, men jeg skal nå se på noen kjennetegn som går igjen i oppbyggingen av mange av fortellingene. Fantasy som sjanger er relativt nytt, sett i lys av skjønnlitterær historie, men den bærer mange preg av eldre tradisjoner. For hele 4000 år siden ble fortellingene som Gilgamesh skrevet med kileskrift. Dette var en ridderfortelling som kan minne om mange av de klassiske fantasyfortellingene vi har i moderne tid hvor middelaldertemaet står sterkt. Også tekster som myter, sagn, fabler og eventyr har gitt inspirasjon til dagens verk. Spesielt interessant kan det være å se på eventyrsjangeren og hvordan en i stor grad kan knytte mange av sjangertrekkene til fantasy. Strukturelle trekk i eventyr har blitt analysert av flere. En av dem som fant 31 funksjoner som et eventyr burde inneholde for at handlingen skulle drives fremover var Vladimir Propp. Noen av Propps funksjoner er mangel, utreise, prøvelser, helten lykkes, hjemreise og mangel opphevet. Mange av disse funksjonene er gjenkjennbare i fantasyfortellinger. Clute har videreutviklet Propps funksjoner til 4 strukturer som går igjen i fantasyfortellinger. Disse er:

1. Wrongness, helten oppdager at noe er galt i verden.
2. Thinning, situasjonen forværrer seg.
3. Recognition, helter forstår hva som må gjøres.
4. Healing/return, ting blir bra igjen og helten kan vende hjem.

Slik som i eventyr, handler altså mange fantasyfortellinger om en prøve som må overvinnes av en helt for å kunne redde verden eller oppheve en mangel. Dette igjen baserer seg ofte på den kjente hjemme-borte-hjemmestrukturen.

Noe som skiller fantasy fra eventyrsjangerens strukturelle oppbygging er de ulike konstruksjonene. Her kan forfatteren operere med en åpen konstruksjon hvor handlingen kan foregå i både primærverden og sekundærverden, som ofte kobles sammen med fantasemer, som en magisk portal. I lukket struktur foregår tekstens handling i en verden, da ofte i en sekundær verden men som i teksten fungerer som den "primære" verden. Underforstått konstruksjon har som regel

hovedhandlingen i en primær verden, men med fantastiske elementer som er underforstått og helt godtatt i denne verden.

Skammarens dotter, er bok nummer en i serien om Dina, jenta med skammerøyne. Kort fortalt handler boka om Dina som akkurat begynner å bli kjent med evnene sine, og som i løpet av boka blir satt på store prøver. Hun og moren blir hentet til drakanborgen for å skamme Nicodemus som er beskyldt for å ha drept til far, stemor og bror. Både moren og Dina kan ikke se at Nicodemus har gjort det, og herfra starter en lang og tung prøvelse for å frigjøre Nicodemus, og senere seg selv og moren også. Jeg har valgt å se på dette verket fordi det er et kjent verk som det er stor sansynlighet for at elevene vil komme i kontakt med, enten det er på skolen eller på fritiden. Jeg har også valgt dette verket fordi jeg mener at det er et godt eksempel for å se på hvor mange ulike perspektiver og definisjoner man kan ha på en og samme tekst. Det egner seg godt til å underbygge hvor krevende det kan være å sjangerplassere et verk, men at man samtidig kan se mange kjente strukturelle trekk. Videre er teksten også godt egnet for å se på ulike temaer som ikke er direkte knyttet til tekstens utforming og ytre handling.

Hvordan kommer så det fantastiske frem i denne teksten? Den er en krevende tekst å sjangerplassere, men den har ulike elementer som gjør at den kan passe inn i ulike kategorier. Først og fremst vil jeg si at den ligger i et sjikte mellom high og low fantasy. Den utspiller seg i en middelaldrende verden, og i vår samtid vil man kunne kalle dette for en sekundær verden fordi det ikke er slik i dag, men med et historisk blikk vil en kunne si at tekstens verden ikke nødvendigvis hadde brytt med normer og regler for den ytre sannheten dersom den ble lest i middelalderen. Selve hovedhandlingen utspiller seg i Dunark by, men dette fremtrer ikke som en sekundær verden hvor karakterene trer ut av den primære verden for å komme inn i. Dunark fremstilles mer som en litt spesiell by, men hvor eksistensen er helt godtatt av folkene rundt Dunark. Jeg mener at det er utfordrende å klassifisere selve verden som primær eller sekundær. Dersom vi tar vekk de få, men sentrale,

fantastiske elementer som den inneholder er det ikke mye som gjør verden helt i strid med dagens ytre lover. Derimot er den jo som sagt en virkelighet som ikke faktisk eksisterer i dag.

Dersom vi velger å kalle det for en sekundær verden kan vi si at fortellingen har en lukket konstruksjon hvor hele handlingen foregår i en og samme verden, som er sekundær. Dersom vi velger å se på det som en primærverden, altså en med de samme ytre lovene som den vi lever i, kan vi si at fortellingen har en underforstått konstruksjon. Handlingen skjer i en og samme verden, men med fantastiske elementer som er underforstått og godtatt i selve teksten.

De fantastiske elementene i teksten er i hovedsak magiske evner, skammerøyne, og magiske vesner, drager. Dette er to viktige elementer i teksten som helt klart drar den over i fantasysjangeren fordi dette ser vi på som noe som bryter med den ytre sannheten og virkeligheten, og som umulig kunne ha skjedd, verken da eller nå. Men i selve teksten er disse elementene tydelig innforstått. Selvom befolkningen frykter både skammerøynene og dragene er det noe de opplever som sannheter og ikke stiller seg uforstående til. Jeg vil derfor også betegne teksten som innforståttfantasy. Begrepet magisk realisme kan også være dekkende å bruke for denne teksten. En verden som tilsynelatende opprettholder de lover vi forventer, men som har magiske elementer. Dersom vi ser på det med et intertekstualt blikk kan vi se at f.eks. *Pippi Langstrømpe* utspiller seg i en verden som er enda mer lik den vi kjenner i dag, men at det også her er magiske elementer. Forskjellen er at i Pippi sin verden blir det reaksjoner på de magiske evnene.

Skammarens dotter vil jeg si også si at kan plasseres inn i kategorien eller undersjangeren heroisk fantasyfortelling. Det er en klar heltinne som utvikler seg fra å være liten, ensom, utenfor, usikker og å bruke evnene sine ugunstig, til å gjennomgå store prøvelser hvor hun må lære seg å bruke sine magiske evner på rett måte. Mange av utfordringene blir faktisk enda mer vanskelige nettopp på grunn av evnene. Hun viser seg som tøff og modig, og en som kjemper for dem hun er glad i. Inntrykket

vi sitter igjen med av Dina etter boka kan ses på som ganske idealitisk heltinne. Hun gjør det som er rett, er modig og hjelper dem hun er glad. Vi sympatiserer i stor grad med Dina. Dette er en adaptasjon til den impliserte barneleseren som trenger klare mønstre og karakterer for å lette lesingen. Men vi kan også betrakte det som at hun faktisk "bare er et barn" og gjør feil i begynnelsen før hun senere lærer. Dette kan også appellere til barn ved at de kan identifisere seg med henne som "uperfekt", men med en mulighet til å bli bedre som menneske.

Andre ting som kan koble teksten til fantasysjangeren er oppbyggingen av teksten. Hvis vi ser den i lys av den "stereotypiske oppskriften" på et klassisk fantasyeventyr er det mange ting som er med. Vi har en ung og modig helt, som overvinner frykt og farer, altså Dina. Vi har en ond antagonist, Drakan, med et svakt punkt som kanskje kan forstås som at han har vært et "uekte barn" og i skyggen av Nicodemus. Vi har en vis hjelper, alkymisten Mister Maundus. Et oppdrag, befri Nicodemus og redder moren fra dragene. Vi har magiske vesner, som er dragene. Magiske evner, skammarøynene, og en til dels lykkelig slutt hvor de rømmer til høylandet.

Vi kan også se på teksten i lys av likhetstrekk med eventyrsjangeren som jeg har behandlet tidligere i denne oppgaven. Den kjente hjemme-borte-hjemme strukturen betegner hovedstrukturen, selvom de ender opp hjemme som et annet sted enn der hjemme er i starten. Både Propps funksjoner og Clutes strukturer er til en viss grad gjeldene i boka. Det er noe som er galt, Dina reiser for å hjelpe moren og ender opp med å måtte redde både Nicodemus og moren. Det kommer seg til slutt ut av Dunark borg og by og rømmer hjem. Slutten kan betraktes på som lykkelig, men ikke i den grad man kanskje ville forvente i en bok for barn. En mer vanlig og formelpreget slutt ville kanskje ha fått kronet Nicodemus til fyrste, større grad avslørt Drakans forbrytelser og Dina og moren kunne ha flyttet hjem til huset sitt i Bjørkeby. En mulig begrunnelse for valg av slutt kan være at den er en del av en serie og at noe av denne problematikken blir tatt opp i senere bøker.

Jeg har til nå pekt på ulike kjennetegn ved fantasysjangeren og prøvd å belyse hvordan det fantastiske kommer til uttrykk i *Skammarens dotter*. Til slutt i denne oppgaven vil jeg se på i hvilke grad verket kan inngå i relevant undervisningssammenheng på mellomtrinnet.

Fantasysjangeren er populær blant mange elever, og det i seg selv bør være en god begrunnelse for å ta den i bruk i skolen. Interesse er et godt utgangspunkt for engasjement og leselyst. Boka er derimot for lang og krevende til at det vil være naturlig å tro at alle elever i en klasse vil lese den selv. Derfor ville jeg ha sett for meg høytlesing av denne boka om det skulle blitt brukt til videre litteraturarbeid. Boka vil også kreve at man har lesestopp hvor man diskuterer innhold og handling for å se at elevene henger med. Ved lesestopp vil det også være naturlig å oppklare begreper som kan være betydningsfulle for forståelsen. Det er generelt liten tradisjon for å arbeide med så lange tekster som en felles aktivitet i klasserommet, men det finnes helt klart grunner som taler for å gjøre dette. En av dem er at elevene vil da kunne møte flere, mer varierte og også noen bedre tekster. En annen grunn er at elevene vil bli kjent med ulike sjangere som ikke kun er presentert i "novelleform" eller gjennom lærebøker.

Noe av det som appellere til elevene i fantasy er å kunne leve seg inn i andres verdner og oppleve noe nytt og spennende. Samtidig vil elementer i denne boka være så "urealistiske" at det kan skape en trygg distanse for elevene. Dette med innlevelse og distanse på samme tid er absolutt noe som kan oppleves i et arbeid med *Skammarens dotter*, og dette bør utnyttes i undervisningssammenheng. Boka presenterer allmenmenneskelige temaer som mobbing, ensomhet, være anderledes, mestring og utvikling. I en litterær samtale kan man utforme identifikasjonsspørsmål hvor man kan knytte temaene til elevenes egne opplevelser og erfaringer. Videre i en litterær samtale kan man ta for seg noen av de eksistensielle spørsmål som teksten indirekte tar for seg. Fortellingen tar for seg en slags reise mot det å bli voksen og det ansvaret som følger med evnene hennes. Dette kan man knytte til

refleksjonsspørsmål direkte knyttet til tekstens innhold eller til overføringsspørsmål som handler om nettopp dette med å utvikle seg mot å bli voksen og utvikle sin identitet som voksen.

Dersom man skal jobbe med sjangerarbeid vil jeg si at dette er en krevende tekst. Eller mer riktig, at fantasy er en krevende og innviklet sjanger. Læreren må ha en bevisst holdning til hvordan sjangeren presenteres. Skal dette være noe man ser på i fellesskap eller som læreren har en mal på? Det kan være lurt å lete sammen etter fantastiske elementer og underbygge hvordan disse er med på å gjøre det til en fantasyfortelling. Jeg tror ikke nødvendigvis det vil være nyttig for elevene å arbeide med å spesifisere akkurat hva slags undersjanger teksten tilfører, men heller at man i fellesskap skaper en bevissthet rundt hva som gjør akkurat denne teksten til fantasy. Her kan det også være spennende å snakke hva som gjør noen elementer fantastiske for oss i dag, både med tanke på den personlige, subjektive forståelsen og den historiske, vitenskaplige. Dette kan man koble til arbeid med myter som "Tor med hammeren". Vi ser på det som magiske evner eller fantastiske elementer at han i mytene lager torden med hammeren sin. Dermed kan man utfordre elevene på spørsmål som: Hva med før i tiden? Før vi hadde vitenskap som kunne gi oss en forklaring på dette fenomenet? Var dette da realistiske fortellinger? Eller man kan se på spøkelsesfortellinger. Hvordan kan disse oppleves forskjellig ut ifra om man tror på spøkelses eller ikke?

I forhold til sjangerarbeid kan det kanskje være like spennende å bruke boka til å sammenligne sjangere. Slik som jeg har gjort i denne oppgaven, kan de se på likheter til eventyr. Eventyr er en sjanger som elever kjenner godt til, og ved å lete etter eventyrtrekk i fantasyfortelling vil de utvikle et enda mer bevisst forhold til sjangertrekk både i fantasy, og eventyr. Her kan man arbeide med forenklete utgaver av Propps funksjoner, eller Greimas aktantmodell.

Jeg synes også boka kan fungere som et godt utgangspunkt i et mer

skapende og elevaktivt arbeid. Her kan man arbeide med kartene man finner i bokas paratekst, på innsiden av permene. Elevene kan utfordres til å lage egne kart av hvordan de selv forestiller seg borgen eller hele byen, før de etterpå får se hvordan forfatteren har fremstilt det. Dette kan da føre til en samtale om hvordan man ser for seg ting ulikt, og hvordan kart i en bok kan både hjelpe leseren men også virke litt hemmende for den frie fantasien.

Alt i alt mener jeg at boka kan brukes til mye forskjellig i undervisningssammenheng, så lenge man har et bevisst forhold til hva som er målet og om boken i stor nok grad er dekkende og forstående for elevene. Dersom hovedmålet er å lære om fantasysjanger mener jeg at det også er viktig at eleven blir presentert for andre tekster enn akkurat denne. Om de bare møter en tekst i arbeidet med en sjanger vil de ofte se på den som en "fasittekst" mer enn bare et eksempel av mange.

Besvart.